

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

www.philosophical-research.org

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Α. ΠΙΕΡΡΗΣ

Δύο Εκδηλώσεις στην Σπάρτη για τα

Κάρνεια

Παρασκευή, 21^η και Σάββατο, 22^α Σεπτεμβρίου
2018

ΟΛΥΜΠΙΑ ΚΑΙ ΣΠΑΡΤΗ

Ιδέα και Πραγματικότητα της Δωρικής Ουσίας του Ελληνισμού

*Μάτερ ὦ χρυσοστεφάνων ἀέθλων Ὀλυμπία,
δέσποιν' ἀλαθείας, ἵνα μάντιες ἄνδρες
ἐμπύροις τεκμαιρόμενοι παραπειρῶνται Διὸς ἀργικεράννου,
εἴ τιν' ἔχει λόγον ἀνθρώπων πέρι
μαιομένων μεγάλαν
ἀρετὰν θυμῷ λαβεῖν,
τῶν δὲ μόχθων ἀμπνοάν·
ἄνεται δὲ πρὸς χάριν εὐσεβείας ἀνδρῶν λιταῖς.*
Πίνδαρος, Ολυμπιονίκαι, VIII 1-8

Κυρία της αλήθειας του Ελληνισμού η Ολυμπία. Η καινή αλήθεια της τρίτης και τελεσιουργού και τελειωτικής κοσμοϊστορικής επανάστασης στην ιστορία της ανθρωπίνης πραγμάτωσης είναι η αλήθεια του Κάλλους. Είναι στην πληρότητα της ύπαρξης το όμορφο, γιατί το κάλλος φαίνει την ουσία του όντος. Το ολοκληρωμένο ον είναι αυτό που έχει αχθεί στην τελειότητα της φύσης του. Και εκεί, στην μορφή της τελειότητας, συναντάται η φύσις στον ρέοντα χρόνο και η αμετάβλητη ουσία της αιωνιότητας. Σε αυτήν την ταύτιση αλήθειας και κάλλους από-καλύπτεται η Διαθήκη του Ελληνισμού.

Στους Ολυμπιακούς αγώνες επι-δεικνύεται και απο-δεικνύεται η τέλεια μορφή της ανθρωπίνης φύσης στην «ώρα» της ακμής της,

στην χρυσή νεότητα. Δηλαδή Φαίνεται το Είναι στην μορφή του κάλλους: η ουσία γίνεται φανερή. Μέσα από αγωνίσματα που είναι επιλεγμένα να αναδεικνύουν το σφριγόν κάλλος της μορφής στα όρια της έντασής της, μετά από εμπράγματο αφιέρωση στο ιδεώδες της γυμναστικής τελειότητας, ο αθλητής του Ελληνισμού, ο νεαρώδης του σφύζοντος κάλλους, το «άγαλμα» του Απόλλωνα εφ' ω ο πρωθήβης Άναξ αγάλλεται, προσφέρει θυσία εαυτόν στον διατάκτη Δία της νέας Ολύμπιας θρησκευτικότητας. Ιδού το νόημα των Ολυμπιακών αγώνων ως Ολυμπιακής λατρείας.

Η Τρίτη θεμελιώδης θρησκευτικότητα έχει και την οικεία θυσιαστική πράξη. Μετά και δίπλα στην προσφορά των απαρχών από τους καρπούς της γης που αρκεί να εκφράσει την ευγνωμοσύνη για το άφθονο διηνεκές ακένωτο δόσιμο της Μεγάλης Μητρός (Νεολιθική Επανάσταση, γεωργία, Μυστήρια της ζωής και του θανάτου), - και μετά και δίπλα στην χύση ζωντανού αίματος, ακραίως δε αίματος αυτού του πρωτότοκου, που ο Κύριος των Δυνάμεων απαιτεί ως έκφραση λατρευτικής υποταγής για την ευμένειά του (Μεταλλική Επανάσταση, ισχύς, Υψηλοί Τόποι, Αυτοκρατορίες), -- τώρα, στην νέα Κατάσταση, το θείον εξευμενίζεται βλέποντας την προσφερόμενη τελειότητα του θνητού, το ισόθεο κάλλος της φυσικής ακμής διατρανούμενης στην εορτή της άχρονης αιωνιότητας, όταν ο χρόνος σταματά στην σοβαρή παιδιά του επιδεικνύμενου κάλλους, όταν το θαύμα της τελειότητας πραγματώνεται στην ατέλεια της ύπαρξης --- τότε η θεότητα του Απόλυτου μαλακώνει απέναντι στο πάθος της ύπαρξης του μερικού και σχετικού.

Το Απόλυτο Είναι της Αιωνιότητος (ο Θεός) ενεργεί την προβολή του στο Απόλυτο Φαίνεσθαι του Χρόνου (στον «Κόσμο», στην εναρμόνιο διακόσμηση του Γίγνεσθαι), και ο σκοπός κάθε μερικής ύπαρξης σε αυτόν τον Κόσμο της ολοκληρίας, κάθε δηλαδή όψης του Φαίνεσθαι στο οποίο το Είναι από-καλύπτεται συνολικά και κατά μέλος, είναι να ανθίζει στο οικείο του κάλλος χαιρόμενο στην τελειότητά του και χαριζόμενο εν τη τελειότητί του στο Όλον του οποίου όψη απο-τελεί. «Τέλος», σκοπός και τέρμα, κάθε όντος είναι το τέλος του, η τελειότητα της ουσίας του, ο ανθός της ύπαρξής του, το κάλλος της μορφής του. Αυτό το Τέλος ζητεί το θείον από το θνητό, αυτό είναι η Αλήθεια της έγχρονης ύπαρξης, αυτό και το Σωτήριο της λύτρωσης από το πάθος της ύπαρξης, αυτό η Οδός από τον Χρόνο στην Αιωνιότητα. Και αυτό το Τέλος προσφέρεται στις νέες τελετές του κάλλους στην Ολυμπία, στους αγώνες επί-δειξης της μορφολογικής τελειότητας και επικύρωσης της υπέρτατης αρμονίας της δια της νίκης. Γιατί η αρμονία της μορφής του όντος είναι η αρετή του.

[Γλωσσολογική έκφραση του βιώματος του Ελληνισμού είναι η κοινή ρίζα της αρετής και της αρμονίας στο αραρίσκω, συνταίριασμα αναλογικό των μερών και μελών μεταξύ τους και προς το σωματικό όλο. Πβ. αριθμός, αρμός, άρτιος, άρθρον, αρι- (μόριο προθεματικό υπεροχής, υπερτελούς ακμής, όπως π.χ. αριδείκετος), αρείων – άριστος (συγκριτικό και υπερθετικό του αγαθός), αρέσκω (αυτό που ευχαριστεί είναι αυτό που αρμόζει, ταιριάζει, εναρμονίζεται, ἄρσαντες κατὰ θυμόν (Ιλιάς, Λ 136), ἐνὶ φρεσὶν ἤραρεν ἡμῖν (Οδύσσεια, δ 777). Και έτσι ἀρέσθαι, ἄρασθαι, ταιριάζω, αρμονίζω, οδηγώ στο “τέλος”, τελεσφορώ, σημαίνει κατορθώνω, επιτυγχάνω, όπως κῦδος ἀρέσθαι, κερδίζω φήμη, αναγνώριση, δόξα].

Αυτήν την εξαιρετική τελειότητα ζητούν να αποδείξουν επιδεικνυόμενοι οι αθλητές ήρωες του Ελληνισμού στην Ολυμπία κατά την εορτή της αιωνιότητας, - περί αυτών η Πινδάρειος μεγαλοπρέπεια ηχεί:

*μαιομένων μεγάλαν
ἀρετὰν θυμῷ λαβεῖν,
ορεγόμενων θυμοειδῶς να κατακτήσουν μεγάλην αρετήν.*

Η επίδειξη της τελειότητας στον αγώνα, η απόδειξη της νίκης, η ες αεί φήμη, η δόξα του ύμνου που τους ανήκει – πτυχές της μεγάλης αρετής, πτυχώσεις της ίδιας φαντασμαγορίας στο ένδυμα της αιωνιότητας. Το θνητό απορρίπτεται σαν χιτώνας του χρόνου και το φως του κάλλους ενδύεται ο ήρωας του Ελληνισμού, ο Κούρος της τέλει μορφής, το ίνδαλμα του Απόλλωνος. Ψάλλει μεγαλόστομα ο υμνωδός της νικητήριας γυμναστικής τελειότητας για τον Θηβαίο Στρεψιάδη:

*... φέρει γὰρ Ἴσθμοι
νίκαν παγκρατίου, σθένει τ' ἐκπαγλος ἰδεῖν τε μορφάεις, ἄγει τ' ἀρετὰν
οὐκ αἴσχιον φυᾶς,
φλέγεται δ' ἰοπλόκοισι Μοῖσαις,
Πίνδαρος, Ἰσθμιονίκαι, VII 21-23*

Είναι καταπληκτικά ισχυρός, θαυμαστά όμορφος, έχει τελειότητα όμοια προς το σωματικό του κάλλος, πυρπολείται από τα τραγούδια των Μουσών που του πλέκουν.

Η νίκη του συγκαταλέγεται στις υπέρτατες ευλογίες των Θηβών, στην επιφάνεια του Διονύσου, στην γέννηση του Ηρακλή, στην μαντική του Τειρεσία, στον Ιόλαο, στην ανδρεία που συνέτριψε την πρώτη Αργεία

επίθεση κατά των Θηβών, στην αποφασιστική αρωγή των Αιγιδών προς τους Σπαρτιάτες για να υπερισχύσουν επί τέλους των Αμυκλαίων Αχαιών. **Τέτοια η σημασία της αγωνιστικής θυσίας εαυτού εις επίδειξη θεομορφισμού από τον νεαρώδη της παντελούς τελειότητας, τον αθάνατο, ισόθεο Στρεψιάδη.**

Η αθανασία της αιωνιότητας, όχι της ψευδάπειρης διάρκειας, προβάλλεται στην αΐδιο παρουσία της ενεργού μορφής. Έτσι κυβερνάται ο Χρόνος εξ Αιωνιότητος. Ο Στρεψιάδης ζει την αληθινή ζωή. Και ο Πίνδαρος. Και η χορεία της λύτρωσης στην Χώρα των Ζώντων.

Με τέτοιο «τέλος» αναπαυόμεθα. Οι ήρωες του Ελληνισμού ζητούν στην τελειότητα ανακούφιση από τις οδύνες της ερριμμένης στο γίγνεσθαι ύπαρξης, Λύτρωση από τα Πάθη στον Χρόνο. Ολόθυμα και αφιερωτικά επιδιώκουν την μεγάλη αρετή

τῶν δὲ μόχθων ἀμπνοάν

ανάσα από τις ψυχοφθόρες μέριμνες του χρόνου και τους πόνους της ύπαρξης.

Οι Ιαμίδες μάντιες δοκιμάζουν έμπυρα σημάδια από τις θυσίες μήπως καταλάβουν την κρίση του Διός για τους αγώνες της ύπαρξης στην Ολυμπία και σε κάθε περίπτωση του ανθρώπινου βίου. Τηρούν την λογική της προγενέστερης κοσμικής τάξης, της θυσίας του αίματος.

... ἵνα μάντιες ἄνδρες

*ἐμπύροις τεκμαιρόμενοι παραπειρῶνται Διὸς ἀργικεράννου,
εἴ τιν' ἔχει λόγον ἀνθρώπων πέρι*

...

Αλλά τώρα βασιλεύει ο νόμος του κάλλους, της «αρετής», της τελειότητας, της μορφής. **Οι προσευχές των θνητών ανύονται εις πέρας, τελεσιουργούνται, άγονται εις τέλος, από τους Ολύμπιους μόνον χάρη της νέας ευσεβείας, της αφιέρωσης στην λατρεία του κάλλους, στην επιδίωξη της τελειότητας ως πύλης αιωνιότητας, στην εύρεση του στενού μονοπατιού της σωτηρίας μέσα στον λαβύρινθο του γίγνεσθαι, –**

λεπτὰ δ' ἀταρπός, νηλεὲς δ' ἀνάγκα

Αλκμάν Fr. 108 Calame = 102 Page

Αυτός είναι ο Πόρος στο ποτάμι του χρόνου, στην Μοίρα του κόσμου:

σιῶν γὰρ Αἴσα παντῶν

χὼ Πόρος] γεραιτάτοι

Αλκμάν Fr. 3.13-14 Calame (Cf. τα αρχαία σχόλια στο Fr. 81, col. III, 6sqq.)

Ωστε με τέτοια τώρα ευσέβεια αντιχαρίζουν οι Ολύμπιοι την χάρη της προσφοράς του εαυτού μας εις ομοίωση προς αυτούς ικανοποιώντας τις ικετευτικές ευχές των αθλητών της τελειότητας στους αγώνες της κρίσης.

ἄνεται δὲ πρὸς χάριν εὐσεβείας ἀνδρῶν λιταῖς.

Η αφιέρωση των Ολυμπιακών αθλητών στο “τέλος” της νικητήριας τελειότητας ήταν απόλυτη. Ένα μήνα προ των αγώνων διέμεναν, ζούσαν και αποκλειστικά εβίωναν την προετοιμασία για την μεγάλη κρίση της αιωνιότητας που ερχόταν - ησκούντο συνεχώς από τους γυμναστές τους υπό την αποκλειστική εποπτεία των Ελληνοδικών, πρώτα στην Ήλιδα, και επικειμένων των αγωνιστικών ημερών στην Ολυμπία. Την περιγραφή του αξιομνημόνευτου Γυμνασίου της Ήλιδας δίνει ο Πausanias (VI, 23, 1-7). Η προαγωνιστική γύμναση ήταν εξαντλητική, ιδιαίτερα βαρεία για τα βαρέα αθλήματα. Οι Ελληνοδικές καθημερινά επέβλεπαν την γύμναση των δρομέων αρχίζοντας την αυγή πριν την ανατολή του ήλιου, οι δε ασκήσεις για το πένταθλο και τα βαρέα άθλα (πυγμή, πάλη, παγκράτιον) γένοντο από το μεσημέρι (Pausanias VI, 24, 1). Εφλέγετο ο τόπος την περίοδο του οξύτατου θέρους, όταν συνέβαιναν τα Ολύμπια: *ὁ δὲ βαρύτερος ἀθλητὴς γυμνάζεται μὲν ὑπὸ Ἡλείων κατὰ τὴν ὥραν τοῦ ἔτους, ὅτε μάλιστα ὁ ἥλιος τὴν ἰλὺν ἐν κοίλῃ αἴθει, κόνιν δ’ ἀνέχεται θερμότεραν τῆς Αἰθιοπῶν ψάμμου, καρτερεῖ δὲ ἐκ μεσημβρίας ἀρξάμενος* (Φιλόστρατος, *Περὶ γυμναστικῆς*, 11, p. 142.1-4 Jüthner). - Στην Ολυμπία οι οικήσεις των αθλητών ήταν δίπλα στο γυμνάσιο και την παλαίστρα. (Pausanias VI, 21, 2). Η Ολυμπιακή σωμασκία ήταν εξουθενωτική: *ἀπέβλεπε σὴν προετοιμασίᾳ τοῦ ἀθλητικοῦ σώματος γιὰ τὴν υπέρτατη ἐπίδειξη σὺς ἀγῶνες. Τοῦ γὰρ δὴ ἀγωνίσασθαι ἐν Ὀλυμπίᾳ δεινοῦ ὄντος χαλεπώτερον ἔτι τὸ γυμνάζεσθαι δοκεῖ* (Φιλόστρατος, *Περὶ γυμναστικῆς*, 11, p. 140.26-7 Jüthner).

Η εξουσιαστική αρχή των Ελληνοδικών ήταν απόλυτη. Τιμωρούσαν και τον γυμναστή του αθλητή αν δεν συνέπραττε ολόθυμα στα προσταζόμενα. Οι δε εντολές τους ήσαν αυτοσχέδιες επί τόπου κατά καιρόν και προς δοκιμασία κάθε αγωνιζόμενου, χωρίς προαναγγελία και πρόγραμμα, αλλά ταιριαστά και εξειδικευμένα για κάθε αθλητή και περίσταση αθλήματος: ... (στην Ολυμπία) *γυμνάσια δὲ προστεταγμένα, γυμνάζει δ’ ὁ ἐλληνοδίκης οὐδ’ ἐκ προρρήσεως, ἀλλ’ ἐπεσχεδιασμένα πάντα τῷ καιρῷ, μάλιστα καὶ τῷ γυμναστῇ ἐπηρτημένης, εἴ τι παρ’ ἃ κελεύουσι πράττειτο· κελεύουσι δὲ ἀπαραίτητα, ὥς παραιτουμένοις*

ταῦτα ἔτοιμον Ὀλυμπίων εἵργεσθαι. (Φιλοστράτος, *Περὶ γυμναστικῆς*, 54, p. 180.9-13 Jüthner).

Από την πληθύν των αγαλμάτων του Διός στο ιερό της Ολυμπίας ο φοβερώτερος ήταν ο **Ὁρκιος Ζεὺς στο Βουλευτήριο του ιερού, κραδαίνων κεραυνούς και στα δυο χέρια** (Παυσανίας V, 24, 9). Εκεί σε φρικτή τελετή μεταξύ τομίων κατακοπέντος κάπρου έπαιρναν όρκο οι αθλητές, οι συνοδεύοντες πατέρες και αδελφοί τους, καθώς και οι γυμναστές τους, ότι δεν θα διαπράξουν καμιά αδικία περί τον αγώνα. Οι κριτές των παιδών αθλητών και των πώλων ωρκίζοντο να κρίνουν ποιοι θα λάβουν μέρος στον αγώνα δίκαια και άνευ δωροληψίας, τα δε διαπιστούμενα κατά τις σχετικές δοκιμασίες να τα τηρήσουν απόρρητα. Τέλος εκεί και ομοίως *«οἱ δὲ ἄνδρες οἱ ἀθληταὶ καὶ τόδε ἔτι προσκατόμνυνται, δέκα ἐφεξῆς μηνῶν ἀπηκριβῶσθαί σφισι τὰ πάντα εἰς ἄσκησιν»* (Παυσανίας V, 24, 9).

Η ακριβής εστίαση και προσήλωση των πάντων προς την άσκησή, σημαίνει όχι μόνο την κατάλληλη εξαντλητική γυμνασία ώστε η ώρα του αγώνα να εύρει τον αθλητή στην βέλτιστη κατάσταση της σωματικής (και άρα και ψυχικής) ευεξίας, στην εντελέχεια της φύσης του, αλλά και τρόπο βίου που συντείνει με κάθε τρόπο σε αυτόν τον σκοπό. Τα πάντα της ζωής του αθλητή κατευθύνονται στην επίδειξη του «τέλους» του και στην νικητήρια απόδειξη της τελειότητάς του. **Η αποχή από των εμπλοκών του χρόνου είναι ουσιώδης παράγων συντέλειας του «τέλους».** Έτσι, όπως σε κάθε τελετή προϋπόθεση είναι η κάθαρση, παρόμοια και στην υπέρτατη τελεσιουργία επίτευξης του τέλους της τέλει μορφής και συνεπακόλουθα βέλτιστης ρώμης, της αρετής ως λειτουργικής ενεργού αρμονίας, η αγνεία από της γενετήσιας συνουσίας αποτελεί απαραίτητη συνθήκη «προς το τέλος». Οι δέκα μήνες της ακριβούς τήρησης πάντων προς τον ιερό αγώνα της τελεστικής επίδειξης, παραπέμπουν (συνυπολογιζομένων αμφοτέρων των άκρων) στην εννεάμηνη κύηση (όπως πενταετηρίδα συνιστά το τετράχρονο διάστημα στην διαδοχή των Ολυμπιακών αγώνων). **Ο αθλητής δεν είχε σπείρει τίποτα στον χρόνο ενώ προετοιμάζετο για τον αγώνα της αιωνιότητας, τίποτα έγχρονο που θα ενεφανίζετο μαζί με την επίδειξή του της αιωνιότητας στους ιερούς αγώνες, τίποτα που θα έβγαινε στο φως αργότερα αμαυρώνοντας την καταυγάζουσα δόξα της φανερωμένης τελειότητάς του εκεί.**

Η ίδια αρχή της αφιέρωσης στην αιωνιότητα εκφράζεται και στην απαγόρευση παρουσίας γυναικών στους Ολυμπιακούς Αγώνες και τις Ολυμπιακές ιερές πανηγύρεις. Μόνον η ιέρεια της Δήμητρος Χαμύνης (χαμαί, χάμω(ου), η Γη αρχικά, η Γη Μήτηρ, Δα-μάτηρ, εν

συνεχεία) παρακολουθούσε καθημένη στον βωμό της θεάς απέναντι των θέσεων των Ελλαοδικών. Η ποινή για παράβαση της απαγόρευσης ήταν θάνατος, κατακρήμνις από το Τυπαίον όρος στην άλλη, αριστερή πλευρά του Αλφειού. (Παυσανίας V, 6, 7-8). Το ατιμωτικό είδος της τιμωρίας σημαίνει ότι η παράβαση θεωρείται ανόσια. Πρόκειται για προσβολή μεγαλειότητας της Ολύμπιας θρησκευτικότητας, του Απολλώνιου πνεύματος στην καθαροδωρική μορφή του. Η έγγαμος γυνή, η μητέρα, σηματοδοτεί ακριβώς την θρησκευτικότητα της χθόνιας γονιμότητας, τον νόμο του χρόνου, την περίοδο γέννησης και θανάτου, και την γενεσιουργό συνουσία που δημιουργεί την γέννηση στον θάνατο και τον θάνατο στην αιώνια ζωή.

[άθανατοι θνητοί, θνητοί άθανατοι, ζώντες τόν εκείνων θάνατον, τόν δέ εκείνων βίον τεθνεώτες, Ηράκλειτος B62 DK22].

Το άβατο των Ολυμπιακών αγώνων για τις γυναίκες εσφραγίζετο από τέτοια φρικώδη αγιστεία ώστε ουδέποτε καταγράφηκε καταδίκη για απόπειρα παράβασής του, ουδέ κατά συνέπεια δοκιμάστηκε η εφαρμογή της ποινής, πλην της περιβόητης περίπτωσης της Καλλιπάτειρας ή Φερενίκης, που η δόξα Ολυμπιονικών πατέρα, αδελφών και υιού την έσωσε από την οσία του αποκλεισμού.

Και ενώ γυνή απαγορεύεται να θεάται τους ιερούς αγώνες του Ελληνισμού πλην της ιέρειας της χθόνιας θεάς, παρθένες δεν εμποδίζονται να παρακολουθούν τις Απολλώνιες επιφάνειες (Παυσανίας VI, 20, 9). Πεντακάθαρο το νόημα: η γενετήσια ορμή και συνουσία, όπως και η ίδια η γέννηση, και αυτός ο θάνατος, οι δυο όψεις της συνουσίας, μιάνουν τον πρωθήβη Άνακτα του κάλλους στην αιωνιότητα της τελειότητάς του. Έτσι και οι Αθηναίοι καθαίρουν την Δήλο (426/5 π.Χ.), ερμηνεύοντας τον Δελφικό χρησμό, δια της απομάκρυνσης των νεκρών και του εξοστρακισμού θανάτου και γέννησης από την ιερή νήσο (Θουκυδίδης III, 104; I, 8, 1).

[Η θεωρία είναι σωστή και με επιστημονικά κριτήρια: ερμηνεύει αβίαστα διαφορετικά φαινόμενα όπως είναι ο καθαρός της Δήλου από τους Αθηναίους κατά τον Πελοποννησιακό πόλεμο και οι απαγορεύσεις θέας της στην Ολυμπία από τους Γεωμετρικούς χρόνους].

Στα Μυστήρια της χθόνιας γονιμότητας και της περιόδου στον χρόνο σύνηθες είναι να υπάρχει σε ειδικές τελετές *taboo* ανδρικής παρουσίας. Αντίστροφα τώρα στις επιφάνειες του Απολλώνιου καταυγασμού κάλλους παρατηρείται ενίοτε θετική ή αυτονόητη συνήθεια γυναικείας απουσίας.

Η απαγόρευση στην Ολυμπία και τα Σπαρτιατικά συσσίτια εκπορεύονται από την αυτή αρχή και διέπονται από το αυτό πνεύμα. Τα Ολύμπια είναι δημιούργημα της Σπάρτης, και της Σπάρτης του τέλους του 9^{ου} και των αρχών του 8^{ου} αιώνα π.Χ. Ο Λυκούργος με συνεργό τον Ηλείο Ίφιτο τα έστησαν ως έκφραση της νέας θρησκευτικότητας. Το Δωρικό, Απολλώνιο πνεύμα μεταμόρφωσε την μεγάλη Θεά των παλαιών ημερών σε Ήρα από Γη ή Θέμιδα: το έδειξε αυτό μορφώνοντάς την σε Δωρικό ναό και Δωρική (Σπαρτιατική) γλυπτική. Αυτό εσήμαινε η παράδοση ότι ο πρώτος ναός της οικοδομήθηκε 8 χρόνια μετά την Κάθοδο των Δωριέων από τους Σκιλλουντίους (Παυσανίας V, 16, 1). Και παρόλο που ακόμη λήγοντος του 7^{ου} αιώνα τα λατρευτικά αγάλματα του ναού παρουσίαζαν την Ήρα ένθρονη, ορθό δε τον Δία δίπλα της, εντούτοις η απαγόρευση της γυναικείας παρουσίας από τους γεωμετρικούς ήδη χρόνους προοιωνίζε και εκκαλούσε το βίωμα και πνεύμα που έμελλε να καταλήξει στην οικεία του μορφή με το μέγα και πολυδύναμο σύμβολο του ναού του Διός το δεύτερο τέταρτο του Χρυσού αιώνα.

Η Ολυμπία εκφράζει την καθαρή ιδέα του Ελληνισμού δια των Ολυμπίων, της εορτής της αιωνιότητας. Η Σπάρτη αποτελεί την άριστη ευσταθή πραγμάτωση της ιδέας σε μια κοινωνία μέσα στον χρόνο. Ολυμπία και Σπάρτη συνδέονται άρρηκτα όπως στον ιδρυτικό λογόμυθο των ιστορικών αγώνων, και πρέπει να συμμελετώνται.

Πάντα τα της Σπάρτης, όλες οι δομές της καταλάμπουσας μορφής της (υψηλός πολιτισμός και καθημερινός τρόπος βίου, κοινωνικό και πολιτειακό σύστημα, αγωγή και θρησκευτικότητα) απορρέουν από την θεμελιώδη ιδέα του Ελληνισμού: ο σκοπός της ανθρώπινης ύπαρξης, το «τέλος» του ανθρώπου, είναι η τελειότητα της φύσης του, η εντελέχεια της ουσίας του. Αυτό είναι το μόνο απόλυτο, όλα τα άλλα είναι σχετικά μεταξύ τους και αξιολογούνται κατά την οντολογική αναφορά τους προς τον υπεραίοντα σκοπό. Αυτή η αρχή εξηγεί και την συμπεριφορά της Σπάρτης στον χρόνο. Δομές και δράσεις εναρμονίζονται συντονιζόμενες προς την βασική τονικότητα του Δωρικού: στο «τέλος» του ανθού της ύπαρξης, στο κάλλος της μορφής ως πληρότητα του Είναι και οντότητα της ουσίας.

Ο Κάρνειος επονομαζόμενος Οικέτας, ελατρεύετο στην προδωρική Λακεδαίμονα. Το είδωλο του θεού διέμενε στον οίκο του ιερέως του. Το όνομα του ιερέως κατά την Δωρική κάθοδο ήταν συμβολικά Κρίος. (Παυσανίας III, 13, 3). Την προτέραν κατάσταση υποδεικνύει και ο Τιτάν Κρίος. Οι ιεροί χώροι κατά τους λεγόμενους Μυκηναϊκούς χρόνους (την Αχαϊκή περίοδο) ήταν μέρος της κατοικίας. Ο θεός του οίκου (Οικέτας) μετεξελίχθηκε από ένα δαίμονα της ευετηρίας, ετήσιας φοράς αγαθών γεωργικού και κτηνοτροφικού βίου, της καλής σοδειάς οπώρας και αυξόντων κοπαδιών. Η αρχέγονη εορτή των Καρνείων περιελάμβανε έναν δρόμο, την καταδίωξη του ιερωμένου του θεού (του ιερέως) που εκαλείτο Αγητής (Ησύχιος s.v.) από τους Σταφυλοδρόμους (Anecdota Bekkeri I, p. 306.25. Ύστερες επιγραφές μαρτυρούν για την βαθύχρονη επιβίωση του διδύμου Ιερέως-Σταφυλοδρόμων). Οι Σταφυλοδρόμοι ήσαν μια ομάδα από τους Καρνεάτες. Και η σταφυλοδρομία επέιχε θέση παρόρμησης προς την τρύγη (Ησύχιος s.v. σταφυλοδρόμοι). Αν οι Σταφυλοδρόμοι συνελάμβαναν τον Αγητή ήταν καλό σημάδι για την πόλη, αν όχι κακό.

Πρόκειται αρχικά για ένα μαγικό δρώμενο. Αγητής ο οδηγός αλλά και ο φέρων το άγος, από το άζομαι, έχω δέος και θαυμασμό και φόβο, από το οποίο προέρχονται και το άγος και ο άγιος. Φοράει στο κεφάλι ειδικά στέμματα. Ο ιερωμένος του θεού φέρει την δαιμονική δύναμη του ενιαυτού πέραν του καλού και του κακού. Εάν τον πιάσουν οι νεαροί του τρυγητού, ελέγχεται η τρομερή ισχύς του χρόνου, και η παραγωγή της οπώρας θα είναι πλούσια. Το ίδιο και για τα ζωντανά. Το όνομα του τελευταίου προκαθοδικού ιερέως. **Κρίος, παραπέμπει στον κριό.** Κάρνειος συνδέεται με το κάρα, κάρηνον, κρανίον, κράνος, κέρας, κεραός, κριός (πιθανώτατα). Το κατ' εξοχήν παντοδύναμο κερασφόρο κεφάλι είναι του κριαριού. (Κριός πολιορκητική μηχανή). Μια ομάδα λεξικογραφικών «γλωσσών» συνδέει την ρίζα με βόσκηματα. Ησύχιος, κάρ, ... πρόβατον. – Κάρα, αἶξ ἡμερος πολυρρήνιος, ὑπό Γορτυνίων. ... Ἴωνες, τα πρόβατα. – καράμβαν, ράβδον ποιμενικήν. – καρανώ, τὴν αἶγα, Κρηῆτες. – κάρνος, ... βόσκημα, πρόβατον. --- Καραιός, Κάριος, Καραός ήσαν επώνυμα κατά τόπους του Διός. Τα συναφή Καρ και η Καρία δείχνουν αποκαλυπτικά την Λελεγική βάση της θρησκευτικότητας αυτής. Κριοφάγος ήταν το θείο όνομα ενός θεού στον οποίο θυσιάζονται κριοί (Ησύχιος s.v.). Το όμοιο στο όμοιο. Έχουμε συνεπώς να κάνουμε με τυπική Πελασγική λατρεία στον κύκλο της χθόνιας γονιμότητας. Το αρχέγονο τυπικό μετατοπίστηκε στον Απόλλωνα Κάρνειο. Ο ποιμένας στον θεόκριτο βόσκει όμορφο κριάρι για τον Απόλλωνα, να του το θυσιάσει στα επερχόμενα Κάρνεια (Θεόκριτος, V, 82sq.).

[Κριόμορφος Ερμαϊκή στήλη υπάρχει στην αρχαιολογική συλλογή του Γυθείου. Κριός τυπούται στο δεξιό προγναθίδιο της περικαφαλαίας του «λεωνίδου» στο αρχαιολογικό Μουσείο Σπάρτης. Κριός σε αμφότερα τα προγναθίδια παρίσταται σε Λακωνικό κράνος της Χαλκοθήκης στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Ολυμπίας].

Οι Αχαιοί στην Λακεδαίμονα ετήρησαν την λατρεία του Καρνείου, αλλά όχι στο ανάκτορο, μόνο στο σπίτι του ιερέα (με την διαδοχή του ιερέα άλλαζε οίκo το είδωλο). Στους Δωρικούς χρόνους ήταν τετραετής η θητεία (Ησύχιος, s.v. καρνεᾷται). Συνέβη και μια μετατόπιση της νοηματικής εστίας της θεότητας για να καλυφθεί η “Μυκηναϊκή” έμφαση στην δύναμη και την πολεμική ισχύ. Από χαρακτηριστικό βόσκημα ο κριός έγινε ακαταμάχητο κέρας βιάζουσας δύναμης. Και το κάρνον ετεροβάρησε προς το κράνος.

Αλλά η αποφασιστική μετουσίωση έγινε από το Δωρικό βίωμα και το Απολλώνιο πνεύμα. Δωρική παράδοση είχε ότι η καταγωγή του κοινού Δωρικού Κάρνειου είναι από *“Κάρνου γένος ἐξ Ἀκαρνανίας, μαντευομένου δε ἐξ Ἀπόλλωνος. τοῦτον γὰρ τὸν Κάρνον ἀποκτείναντος Ἰππότου τοῦ Φύλαντος, ἐνέπεσεν ἐς τὸ στρατόπεδον τοῖς Δωριεῦσι μήνιμα ἐξ Ἀπόλλωνος, καὶ Ἰππότης τε ἔφυγεν ἐπὶ τῷ φόνῳ καὶ Δωριεῦσιν ἀπὸ τούτου τὸν Ἀκαρνᾶνα μάντιν καθέστηκεν ἰλάσκεσθαι”*. (Παυσανίας, III, 13, 4). Ο Παυσανίας επιμένει ότι ο Σπαρτιατικός Οικέτας Κάρνειος δεν είναι ο Ακαρνάν μάντις αλλά ο τιμώμενος από τον μάντιν Κριόν επί των Αχαιών. Η ειδική αυτή Λακεδαιμόνια λατρεία απαντάται ακριβώς όμοια και στην Θήρα, που ήταν Σπαρτιατική αποικία. Η γενική και κοινή πάντων των Δωριέων λατρεία συναρτάται προς την Α-καρνανία (όνομα και πράγμα), την χώρα των Κουρήτων, και την εκεί λατρεία του πρωτοΑπόλλωνα (οδηγού και ηγέτη των νεαρωδών ορδών του θεού) του Στερεοελλαδικού τόξου. (Σχετικές μελέτες μου υπάρχουν στον ιστότοπο του Ινστιτούτου). Για αυτό τονίζεται ότι ο Ακαρνάν Κάρνος εμαντεύετο εξ Απόλλωνος, όχι κατά τους προηγούμενους χθόνιους ή θυσιαστικούς τρόπους.

Η αρχετυπική μορφή των εξελίξεων συμβαίνει και παρακολουθείται και πάλι όμως στην Σπάρτη.

Και πρώτον, ο Κάρνειος Οικέτας γίνεται Απόλλων Κάρνειος. Η μαγική τελετουργία της καταδίωξης μετατρέπεται σε αγώνα δρόμου: Απόλλων Δρομαιεύς και Δρομαίος απαντούν στην Σπάρτη. **Ο προκαθοδικός Φαλλικός Απόλλων λαμβάνει πρώτα μορφή Πολεμιστήριου Αρχηγού και μετά Κούρου Αθλητού.**

Οι Καρνεάται (επιτετραμμένοι στην λειτουργία των Καρνείων) κληρούνται κάθε τετραετία, πέντε από κάθε φυλή. Σε κάθε μια από τις τρεις φυλές έβγαινε ένας από κάθε ωβά, από κάθε ένα από τα πέντε τοπικά διαμερίσματα της Δωρικής Σπάρτης. **Και ήσαν χαρακτηριστικά άγαμοι, παρθένοι, κούροι προθήβαι σαν τον θεό.** Η νέα θρησκευτικότητα αφομοιώνει τα πάντα εις εικόνα εαυτής. *Καρνεᾶται: οἱ ἄγαμοι κεκληρωμένοι δὲ ἐπὶ τὴν τοῦ Καρνείου λειτουργίαν. πέντε δὲ ἀφ' ἑκάστης <φυλῆς ὄντες> ἐπὶ τετραετίαν ἐλειτουργοῦν* (Hσύχιος s.v.). Κουρίδιος = παρθέσιος ελατρεύετο ο αρχέγονος φοβερός τεράχειο και τετράωτος Απόλλων Αμυκλαίος (Hσύχιος s.v. κουρίδιον).

Τρίτη μετάλλαξη συμβαίνει με την αναφορά στην προκαθοδική ζωή των Δωριέων, στην ορεσίβια διαμονή των ρωμαλέων νεαρῶν συντεταγμένων στις αγέλες του θεού. Αυτή ήταν η πηγή του θεσμού των ανδρείων συσσιτίων. *Δημήτριος δ' ὁ Σκήψιος ἐν τῷ α' τοῦ Τρωικοῦ διακόσμου τὴν τῶν Καρνείων φησὶν ἐορτὴν παρὰ Λακεδαιμονίοις μίμημα εἶναι στρατιωτικῆς ἀγωγῆς. τόπους μὲν γὰρ εἶναι θ' τῷ ἀριθμῷ, σκιάδες δὲ οὗτοι καλοῦνται σκηναῖς ἔχοντες παραπλήσιόν τι. καὶ ἐννέα καθ' ἕκαστον ἄνδρες δειπνοῦσι, πάντα τι ἀπὸ κηρύγματος πράσσεται, ἔχει τε ἑκάστη σκιάς φρατρίας τρεῖς καὶ γίνεται ἡ τῶν Καρνείων ἐορτὴ ἐπὶ ἡμέρας θ' (Αθήναιος IV 141 e-f).* Η στρατιωτική αγωγή που λέει ο Δημήτριος είναι ανάμνηση του προτέρου βίου των Δωριέων, τον οποίο υιοθέτησαν συντεταγμένα με την Λυκούργειο Δωρική τάξη. Προκύπτει ότι κάθε μια από τις τρεις Δωρικές φυλές είχε εννέα φρατρίες, αντιπροσωπεύετο δε στην εορτή κάθε φρατρία από τρεις «ομοίους». Η εορτή κρατούσε επί 9 ημέρες από την 7^η του μηνός Καρνείου (Απολλώνια ἡμέρα κάθε μήνα) μέχρι την πανσέληνο την 15^η . (Cf. Ευριπίδης, Άλκηστις, 445sq.).

[Δείτε την μελέτη μου «Κάρνεια Ιερομηνιακά» στον ιστότοπο.].

Τέταρτον δε μετουσίωμα υφίσταται η προδωρική λατρεία με την θέσμιση μουσικών αγώνων όπως ταιριάζει σε μια εορτή πλέον της αιωνιότητας. Η θέση των μουσικών Καρνείων γίνεται το 676/3 π.Χ. κατά τον σπουδαίο Λάκωνα λόγιο Σωσίβιο, πρώτος δε νικητής ανακηρύχθηκε ο μέγας Λέσβιος Τέρπανδρος, ο οποίος και συνέστησε την πρώτη κατάσταση της μουσικής στην Σπάρτη για όλον τον Ελληνικό κόσμο. *Τὰ Κάρνεια πρῶτος πάντων Τέρπανδρος νικᾷ, ὡς Ἑλλάνικος ἱστορεῖ ἐν τε τοῖς ἐμμέτροις Καρνεονίκαις κἂν τοῖς καταλογάδην* (FrGrH 4F85 Jacoby). *ἐγένετο δὲ ἡ θέσις τῶν Καρνείων κατὰ τὴν ἕκτην καὶ εἰκοστὴν Ὀλυμπιάδα, ὡς Σωσίβιός φησιν ἐν τῷ περὶ χρόνων* (FrGrH 595F3 Jacoby). Αθήναιος XIV 635e-f.

Η εορτή καθίσταται πιά η τρίτη μεγάλη στάσις του χρόνου εις αιωνιότητα κατά το Σπαρτιατικό θέρος, τον τρίτο καλοκαιρινό μήνα η τρίτη πολυήμερη εορτή εις Απόλλωνα.

Εορτή του Απόλλωνα έχει την απόλυτη προτεραιότητα έναντι οποιασδήποτε μέριμνας στον χρόνο, οσονδήποτε σοβαρής.

Τις παραμονές της μάχης των Πλαταιών, ο Μαρδόνιος με τις Περσικές στρατιές είναι στην Βοιωτία, οι Αθηναίοι, όσοι μπορούσαν, μεταφέρθηκαν στην Σαλαμίνα, στέλνουν δε πρέσβεις στην Σπάρτη για να την ενεργοποιήσουν προ του απειλητικού κινδύνου να χαθούν όλα. Αλλά οι Σπαρτιάτες αναβάλλουν την λήψη απόφασης. *οί γάρ δὴ Λακεδαιμόνιοι ὄρταζόν τε τοῦτον τὸν χρόνον καὶ σφί ἦν Ὑακίνθια, περὶ πλείστου δ' ἦγον τὰ τοῦ θεοῦ πορσύνειν* (Ηρόδοτος, IX, 7). Εξεγείρονται με τις συνεχείς αναβολές οι Αθηναίοι πρέσβεις και κατακρίνουν τους Απολλώνιους: *ὕμεις μὲν, ὦ Λακεδαιμόνιοι, αὐτοῦ μένοντες Ὑακίνθιά τε ἄγετε καὶ παίζετε, καταπροδόντες τοὺς συμμάχους* (11, 1). Απειλούν να προβούν σε χωριστή διευθέτησι με τους Πέρσες. Δεν κατανοοῦν την στάση του Απόλλωνα.

Παρόμοια τον προηγούμενο χρόνο περί την μάχη των Θερμοπυλῶν. Ολύμπια εορτάζει ο Ελληνισμός και η Σπάρτη τα Κάρνεια. Ο δε Μέγας Βασιλεύς με τα στίφη και τις τάξεις του στρατού του κατέρχεται εις νότο. Οι Λακεδαιμόνιοι στέλνουν τον Λεωνίδα με τους 300 για να μην μηδίσουν και όσοι έχουν μείνει σύμμαχοι βλέποντας του ηγεμόνες να αναβάλουν την ὅποια δράση. *Τούτους μὲν τοὺς ἀμφὶ Λεωνίδην πρῶτους ἀπέπεμψαν Σπαρτιῆται, ἵνα τούτους ὁρῶντες οἱ ἄλλοι σύμμαχοι στρατεύωνται μηδὲ καὶ οὗτοι μηδίωσι, ἦν αὐτοὺς πυνθάνωνται ὑπερβαλλομένους· μετὰ δέ, Κάρνεια γάρ σφί ἦν ἐμποδῶν, ἔμελλον ὀρτάσαντες καὶ φυλακὰς λιπόντες ἐν τῇ Σπάρτῃ κατὰ τάχος βοηθήσειν πανδημί. ὥς δὲ καὶ οἱ λοιποὶ τῶν συμμάχων ἐνένωντο καὶ αὐτοὶ ἕτερα τοιαῦτα ποιήσειν· ἦν γάρ κατὰ τῷ τὸ Ὀλυμπιάς τύτοις τοῖς πρήγμασι συμπεσοῦσα.* (Ηρόδοτος VII, 206). – Και οι 300 γυμνάζονται και κτενίζονται πρό του θανάτου (208,3).

Και τα ίδια πριν στον Μαραθῶνα. Απαντούν στον Φιλιππίδη ὅτι δεν μπορούν να εκστρατεύσουν πριν την πανσέληνο. ... *τοῖσι δὲ ἔαδε μὲν βοηθέειν Ἀθηναίοισι, ἀδύνατα δὲ σφί ἦν τὸ παραυτίκα ποιέειν ταῦτα οὐ βουλομένοις λύειν τὸν νόμον· ἦν γάρ ἰσταμένου τοῦ μηνὸς εἰνάτη, εἰνάτη δὲ οὐκ ἐξελεύσεσθαι ἔφασαν μὴ οὐ πλήρους ἐόντος τοῦ κύκλου. Οὗτοι μὲν*

τὴν πανσέληνον ἔμενον, τοῖσι δὲ βαρβάροισι κατηγέετο Ἰππῆς ὁ Πεισιστράτου ἐς τὸν Μαραθῶνα ... (VI 106,3-107,1).

Ο Κάρνειος μήνας ήταν ὅλος ιερός για τους Δωριείς, ἱερομηνία Δωριεῦσιν (Θουκυδίδης V, 54,2). Τα γεγονότα του θέρους του 419 π.Χ. σχετικά με το θέμα της προτεραιότητας του εορταστικού άξονα της αιωνιότητας υπέρ πάσαν χρονική μέριμνα, και αυτήν την πολεμική, έχω ήδη αναλύσει (Θουκυδίδης V, 54-5).

Όπως επίσης έχω αναλύσει τον έσχατο φόβο μήπως προσβληθεί ο Απόλλων από οποιαδήποτε μεγαλύτερη του δέοντος προσοχή σε υποθέσεις της μέριμνας του χρόνου. Ο αγγελιοφόρος με την είδηση της καταστροφής στην μάχη των Λεύκτρων φθάνει την τελευταία ημέρα των Γυμνοπαιδιών. Ο χορός των νεανιών είναι εν εξελίξει όταν μαθαίνουν οι παρακολουθούντες την εορτή Έφοροι το ολέθριο πρωτοφανές γεγονός. Δεν διακόπτουν την εορτή. Το πένθος, η οδύνη, η στενοχώρια, ενώπιον του Απόλλωνα θα είναι μεγαλύτερο κακό από την φοβερή και ανεπανόρθωτη ήττα.

Αλλά εκστράτευσαν οι Σπαρτιάτες στον χρόνο των Γυμνοπαιδιών, μεριμνούντες για ηγεμονία. Μετά το πάγωμα της μορφής κατά τα μέσα του 6^{ου} αιώνα, η ηγεμονική προβολή αποτελεί το δεύτερο σκαλοπάτι στην παρακμή της Απολλώνιας πόλης. Θα το προσέξουμε και αναλύσουμε αυτό.

Πάνω σε αυτήν την προβληματική θα πραγματοποιήσουμε δυο εκδηλώσεις εορτάζοντας με σοβαρή παιδιά τα Κάρνεια και την Μάχη των Θερμοπυλών.

I

Και την πρώτη ημέρα, την Παρασκευή 21 Σεπτεμβρίου θα ομιλήσω με θέμα:

*Τα Κάρνεια και οι Θερμοπύλες
Μια Εορτή του Απόλλωνα και μια Ένδοξη Ήττα
Στοχασμοί για την Αληθινή Σπάρτη*

Η ομιλία θα πραγματοποιηθεί την Παρασκευή 21 Σεπτεμβρίου, 8.30 το βράδυ, στην φιλόξενη Αίθουσα του Εμπορικού Συλλόγου Σπάρτης, Γκορτσολόγλου 97

Η είσοδος είναι ελεύθερη.

Μετά την ομιλία θα υπάρξει χρόνος για συζήτηση.

II

Το Σάββατο 22 Σεπτεμβρίου θα κάνουμε το Συμπόσιο των Καρνείων για να συζητήσουμε εορταστικά. Στις 4.54 το πρωί της Κυριακής 23 Σεπτεμβρίου συμβαίνει εφέτος η Φθινοπωρινή Ισημερία. Θα συνεορτάσουμε και την τροπή από Θέρους εις Μετόπωρο. Στις Τροπές ο Χρόνος κυριαρχεί ιδιαίτερα και η τάξη του διαγράφεται καθαρώτερα. Μαζύ με την λογική του χρόνου προβάλλω για θέματα συζήτησης όμως και αυτά που σχετίζονται όπως θα φανεί με την προηγούμενη ανάλυση. Ειδικότερα θα μελετήσουμε τα εξής ερωτήματα:

- 1/ Γιατί ήταν άβατο το ιερό και η Ολυμπία για τις γυναίκες κατά την διάρκεια των Ολυμπιακών αγώνων, επί ποινή φρικτού και ατιμωτικού θανάτου; Και γιατί αντιθέτως επιτρέπετο η παρουσία παρθένων; Και για το άβατο του Αγίου Όρους.
- 2/ Γιατί η εθιμική συνέπεια της συνειδητής αποφυγής γάμου και τεκνογονίας στην μετααρχαϊκή Σπάρτη ήταν ο αποκλεισμός από την θέα των Γυμνοπαιδιών;
- 3/ Γιατί στην υστερώτερη Σπάρτη απέκτησαν τόσο πλούτο και εξουσία οι γυναίκες;
- 4/ Οι ηλικίες των αρρένων στην Σπάρτη. Πότε ο παις γινόταν έφηβος, ο έφηβος νεανίας και ο νεανίας άνδρας και γιατί;

Η σύναξή μας θα γίνει στις 9.30 το βράδυ. Όποιος ενδιαφέρεται να συμμετάσχει ας επικοινωνήσει μαζί μου.
